

BENCHMARK ÉÉN TEGEN EENZAAMHEID

OVERZICHTSRAPPORTAGE 2020



KLANT
KENMERK
AUTEUR(S)
DATUM

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
JM/jve/001808
Jaap Meijer, Maarten Batterink, Ilse Kalisvaart en Raphaël Wilson
30 november 2020

Inhoudsopgave

1. Inleiding

2. Doelstelling en aanpak

3. Respons

4. Samenvatting van de belangrijkste resultaten

Actielijnen en pijlers

Uitdagingen en ondersteuningsbehoeften

1 Inleiding

In maart 2018 is het actieprogramma 'Eén tegen eenzaamheid' gelanceerd. Dit is een van de drie programma's binnen het pact voor de ouderenzorg. Het doel van Eén tegen eenzaamheid is de trend van stijgende eenzaamheid onder ouderen te doorbreken. Het actieprogramma Eén tegen eenzaamheid richt zich primair op eenzaamheid onder ouderen van 75 jaar en ouder. Maatschappelijke organisaties, gemeenten, bedrijven, ondernemers en de Rijksoverheid slaan hiervoor de handen ineen. Dit doen zij in landelijke en lokale coalities (landelijke en lokale samenwerkingsverbanden) tegen eenzaamheid. De aanpak binnen lokale coalities kan per gemeente verschillen. De coalities nemen het voortouw, maar uiteindelijk is het de samenleving die iets kan doen om eenzaamheid onder ouderen te verminderen. Op dit moment zijn er ongeveer 200 gemeenten/lokale coalities aangesloten bij het actieprogramma. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) biedt deze coalities ondersteuning op basis van vijf pijlers met een toolkit en met 13 adviseurs.

VWS wil graag inzicht in waar de aangesloten gemeenten staan in hun aanpak eenzaamheid om de focus in de ondersteuning voor 2020 en 2021 te bepalen en (nog) beter aan te laten sluiten. Daarom heeft VWS Significant Public gevraagd een benchmark uit te voeren. De benchmark is uitgevoerd in de periode oktober - november 2020. De benchmark bestaat uit drie meetmomenten, waarvan 2020 het tweede meetmoment vormt. Eind 2019 vond het eerste meetmoment plaats van deze benchmark. Het ministerie van VWS is voornemens om de benchmark ook in 2021 uit te laten voeren.

In deze rapportage presenteren wij de belangrijkste resultaten van de benchmark 'Eén tegen eenzaamheid'. Daarbij hebben we expliciet aandacht voor de

ontwikkelingen in de aanpak van eenzaamheid vanaf 2019 naar nu. We gaan eerst in op de doelstelling, de aanpak en de respons op de vragenlijst die onderdeel was van de benchmark. Vervolgens presenteren wij de resultaten. Deze resultaten zijn geclusterd op basis van de actielijnen en de pijlers van het actieprogramma 'Eén tegen eenzaamheid'. Vanwege de uitbraak van het coronavirus begin 2020 zijn er ook resultaten die ingaan op de impact van de coronasituatie op de aanpak van eenzaamheid. De resultaten zijn beknopt en beschrijvend weergegeven en dienen als totaaloverzicht en inzicht van de aanpak voor VWS, haar adviseurs en gemeenten zelf. Er is geen onderzoek uitgevoerd naar verklaringen achter de uitkomsten. Naast deze benchmark is een online dashboard beschikbaar voor direct betrokkenen, waar bevindingen op een interactieve manier zijn weergegeven.

Omdat de benchmark bedoeld is om de voortgang van de aanpak Eén tegen eenzaamheid te monitoren en geen verantwoording als doel heeft, zijn de bevindingen kwalitatief van aard. In de benchmark en deze rapportage treft u dus geen kwantitatieve data aan, maar uitkomsten op beschrijvend en kwalitatief niveau. De benchmark kan gemeenten helpen om op basis van de werkwijze in andere gemeenten inspiratie te geven voor de eigen aanpak.

2 Doelstelling en aanpak

Doelstelling

Het doel van deze benchmark is om in kaart te brengen (bij het actieprogramma) aangesloten gemeenten staan in hun aanpak op het gebied van het bestrijden van eenzaamheid. Dit gebeurt op drie meetmomenten: 2019, 2020 en 2021. Op basis van deze informatie kan het actieprogramma de focus in de ondersteuning bepalen en deze (nog) beter aan laten sluiten. De benchmark moet duidelijk maken hoe gemeenten vormgeven aan de aanpak. De benchmark laat het totaaloverzicht zien en biedt individuele gemeenten inzicht hoe hun aanpak ervoor staat in vergelijking met andere gemeenten (gemiddeld). De benchmark is nadrukkelijk niet gericht op verantwoording van gemeenten maar heeft als doel om inzicht te bieden. De indicatoren van de benchmark zijn dan ook zo opgesteld dat ze inzicht geven in welke fase gemeenten zich op verschillende onderdelen van de aanpak bevinden. Ook laat het zien hoe gemeenten en lokale coalities de aanpak vormgeven¹. Deze benchmark heeft betrekking op de volgende pijlers en actielijnen:

Actielijn 1:	Signaleren
Actielijn 2:	Doorbreken en duurzaam aanpakken
Pijler 1:	Bestuurlijk Commitment
Pijler 2:	Sterk Netwerk
Pijler 3:	Betrokkenheid
Pijler 4:	Duurzame Aanpak

¹ De benchmark geeft geen antwoord op de (gezondheids)vraag hoe het gaat met de eenzaamheid onder ouderen; in dat kader voeren de GGD'en peilingen uit waarbij eenzaamheid

Aanpak

De benchmark bevat indicatoren die in 2019 in samenspraak met medewerkers van het ministerie van VWS en twee gemeenten zijn bepaald. Deze indicatoren zijn afgeleid van de pijlers en actielijnen die voor gemeenten relevant zijn. De (onderdelen van de) pijlers en actielijnen waar gemeenten geen invloed op hebben, komen niet terug in de benchmark. De indicatoren zijn zo opgesteld dat ze inzicht bieden in de stand van zaken wat betreft de aanpak van gemeenten. Door de herhaling van de benchmark dit jaar kunnen op de verschillende indicatoren ook trends worden waargenomen. Daarbij geldt de 2019-meting, met als peildatum december 2019 - januari 2020, als eerste meting en de huidige meting als tweede meetmoment. Omdat er nieuwe inzichten zijn opgedaan in het afgelopen jaar en er nieuwe ontwikkelingen plaatsvonden, zoals de uitbraak van het coronavirus, zijn sommige vragen toegevoegd, aangepast of verwijderd. Om die reden is het niet voor iedere indicator mogelijk om trends weer te geven. Voor veel indicatoren geldt dat wel de vergelijking gemaakt wordt tussen 2019 en 2020. Dit geven we weer op twee niveaus:

- Op totaalniveau, waarin percentages en absolute aantallen zijn weergegeven van 2019 en 2020 en
- op subniveau, waar de aantallen zijn weergegeven van gemeenten die zowel in 2019 als in 2020 de vragenlijst hebben ingevuld (in totaal zijn dat 43 gemeenten). Dit niveau is weergegeven in de onderste twee staafdiagrammen en gemarkeerd met een '**' achter het jaartal.

een onderzoeksonderwerp is. 43 van de aan dit onderzoek deelnemende gemeenten geeft aan aanvullende GGD-metingen te laten uitvoeren.

Voor de benchmark 2020 is in de periode oktober - november een vragenlijst verstuurd naar contactpersonen van de aangesloten gemeenten. Dit zijn gemeenten die de verschillende pijlers van het actieprogramma hebben ondertekend. Het gaat in totaal om 188 contactpersonen. Sommige van hen vertegenwoordigen meerdere gemeenten, omdat zij de aanpak in gezamenlijkheid uitvoeren.

De benchmarktool is te raadplegen voor VWS-medewerkers die betrokken zijn bij het programma Eén tegen eenzaamheid. Daarnaast is het voor gemeenten ook mogelijk om hun eigen resultaten te raadplegen via www.benchmarktegeneenzaamheid.nl. Ten slotte zijn de resultaten via deze pdf-rapportage toegankelijk. Deelnemende gemeenten krijgen hun eigen resultaten te zien en op totaalniveau de uitkomsten van alle andere gemeenten.

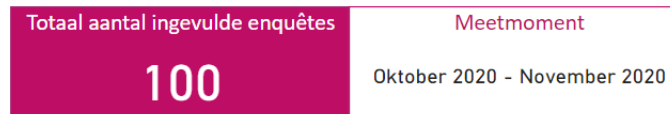
3 Respons

Van de 182 aangeschreven contactpersonen hebben 100 respondenten de vragenlijst ingevuld. Daarmee is het responspercentage **55%**. Tijdens de eerste benchmark (in 2019) hebben van de 103 aangeschreven contactpersonen 64 respondenten de vragenlijst ingevuld. Het aantal aangesloten contactpersonen en respondenten is dus flink toegenomen ten opzichte van vorig jaar: er namen in 2020 57 gemeenten deel die vorig jaar nog niet deelnamen. Van deze 57 gemeenten zijn er zeven gemeenten die in 2019 al aangesloten waren bij het actieprogramma, de overige 50 zijn dus nieuw aangesloten gemeenten. Dat betekent dat de nieuwe respondenten (57) bijna allemaal gemeenten zijn die het afgelopen jaar aangesloten zijn bij het actieprogramma.

Het responspercentage is iets lager dan vorig jaar (55% in plaats van 63%). Sommige respondenten hebben aangegeven dat zij de vragenlijst namens meerdere gemeenten invullen, het aantal vertegenwoordigde gemeenten ligt dus iets hoger dan 100. De resultaten zijn weergegeven van de door de respondent als eerst opgegeven gemeente. Om de *respons rate* zo hoog mogelijk te krijgen zijn verschillende acties ondernomen:

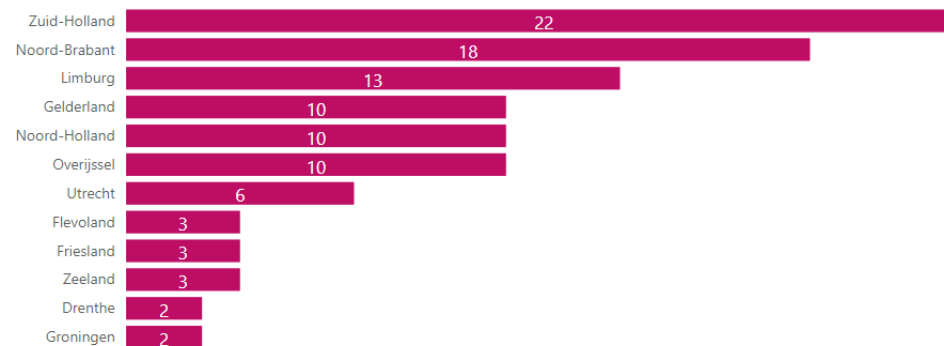
- a. Contactpersonen hebben tijdig een aankondiging van de benchmark ontvangen;
- b. Het invullen van de vragenlijst was mogelijk voor een periode van ongeveer vier weken;

Landelijke spreiding ingevulde enquêtes



De respondenten hebben de vragenlijst ingevuld namens circa 100 verschillende gemeenten. Een aantal respondenten is werkzaam namens twee of meerdere gemeenten.

Aantal ingevulde enquêtes per provincie



Figuur 1. Respons verdeeld over provincies. De donkergekleurde gemeenten hebben de vragenlijst ingevuld

-
- c. De vragenlijst is zo gebruiksvriendelijk mogelijk opgesteld, waardoor het invullen eenvoudig en snel was;
 - d. Contactpersonen hebben diverse reminders ontvangen en zijn nagebeld;
 - e. Voor vragen en problemen was er een online helpdesk beschikbaar.

In figuur 1 is een overzicht te zien van de respons, verdeeld over de provincies. De respons is bij enkele vragen lager, aangezien niet iedere respondent een antwoord heeft gegeven op alle afzonderlijke vragen. Voor sommige vragen geldt dat er meer dan één antwoord mogelijk was. De totalen tellen dus niet altijd op tot 100.

4 Samenvatting van de belangrijkste resultaten

De resultaten van de benchmark laten zien dat de deelnemende gemeenten actief bezig zijn met de aanpak tegen eenzaamheid. Dit is terug te zien in de grote toename in aangesloten deelnemende gemeenten. Vorig jaar waren dat er ongeveer 100 en dit jaar 188. Van deze deelnemende gemeenten is een aantal gemeenten dat de aanpak in gezamenlijkheid organiseert. Het daadwerkelijke aantal gemeenten dat aangesloten is bij het actieprogramma Eén tegen eenzaamheid ligt dus nog iets hoger. Ook zien we dat een groot aantal gemeenten een kartrekker heeft voor het netwerk en dat het percentage gemeenten dat huisbezoeken pleegt waarbij eenzaamheid een onderwerp van gesprek is, in 2020 een stuk hoger ligt dan in 2019 (57% tegen 39% in 2019 pleegt huisbezoeken over de volle breedte van de doelgroep). De coronacrisis heeft een grote invloed gehad op de gehele samenleving het afgelopen jaar en zo ook op de aanpak tegen eenzaamheid. De impact werkt twee kanten op: enerzijds geven gemeenten aan dat de aanpak (deels) te lijden heeft gehad onder de situatie, anderzijds zijn er nieuwe initiatieven ontstaan en is er een verhoogd bestuurlijk bewustzijn op het thema eenzaamheid.

4.1 Het aantal actieve coalities groeit, de fase waarin zij zich bevinden verschilt

Uit de resultaten blijkt dat het overgrote deel van de deelnemende gemeenten actief bezig is op de verschillende facetten (denk aan signaleren, doorbreken, opbouwen van het netwerk en verduurzamen) van de aanpak tegen eenzaamheid, maar dat veel gemeenten nog in de startfase van de aanpak staan. Dit is ook logisch te verklaren door het hoge aantal nieuw aangesloten gemeenten en dus nieuwe respondenten dit jaar (dit jaar namen 57 gemeenten deel, die vorig jaar niet deelnamen aan de benchmark en daarvan zijn 50 gemeenten afgelopen jaar pas aangesloten).

Daarnaast is de aanpak nog niet overal (voldoende) duurzaam. Zowel op beleidsmatig als budgettair vlak zien we dat de aanpak bij een derde van de gemeenten duurzaam geborgd is. Bij de andere gemeenten is er nog geen structureel budget vrijgemaakt voor de aanpak of is de aanpak nog niet geaccordeerd in de gemeenteraad door het college. Er ligt wel bij ongeveer de helft van de gemeenten een beleidsvisie ten grondslag aan de duurzame aanpak tegen eenzaamheid. De duurzame borging van de aanpak tegen eenzaamheid is de meest genoemde uitdaging, dat ligt in lijn met de constatering dat de aanpak bij een derde van de gemeenten duurzaam geborgd is (zowel op beleidsmatig als budgettair vlak).

De 'tools' vanuit het actieprogramma worden door veel gemeenten gebruikt. Van deze tools blijkt dat met name de adviseurs vaak worden betrokken bij het vormgeven van de aanpak. Voor een groot deel van de tools geldt dat veel gemeenten er wel bekend mee zijn, maar er (nog) geen gebruik van maken. Slechts een klein deel van de gemeenten is niet bekend met de tools, daaruit blijkt dat deze gemeenten wel zijn aangesloten bij het programma maar waarschijnlijk nog weinig activiteiten uitvoeren op dit moment. Grosso modo geldt dat gemeenten het programma beter weten te vinden dan in 2019, maar nog niet op alle onderdelen even goed.

Wanneer we de gemeenten vergelijken die zowel in 2019 als in 2020 deelnamen aan deze benchmark, dan is er over het algemeen een positieve trend te zien binnen deze groep van 43 gemeenten. Zo voerden van deze groep gemeenten in 2019 17 gemeenten huisbezoeken uit onder de volledige doelgroep, in 2020 is dat aantal toegenomen naar 28 gemeenten. Van deze groep gaven bovendien vorig jaar 28 gemeenten aan dat hun aanpak afhankelijk is van tijdelijke financiering, dit jaar zijn dat nog 12 gemeenten. Daarmee lijkt de aanpak bij steeds meer gemeenten

duurzamer te zijn geborgd. Tegelijkertijd geven minder gemeenten (30 in 2019 en 26 in 2020) aan dat er een langetermijnvisie is voor de aanpak en maken minder gemeenten gebruik van de databank effectieve interventies (25 in 2019 en 20 in 2020).

4.2 Het netwerk is er, maar nog niet alle beoogde partijen zijn (actief) aangesloten

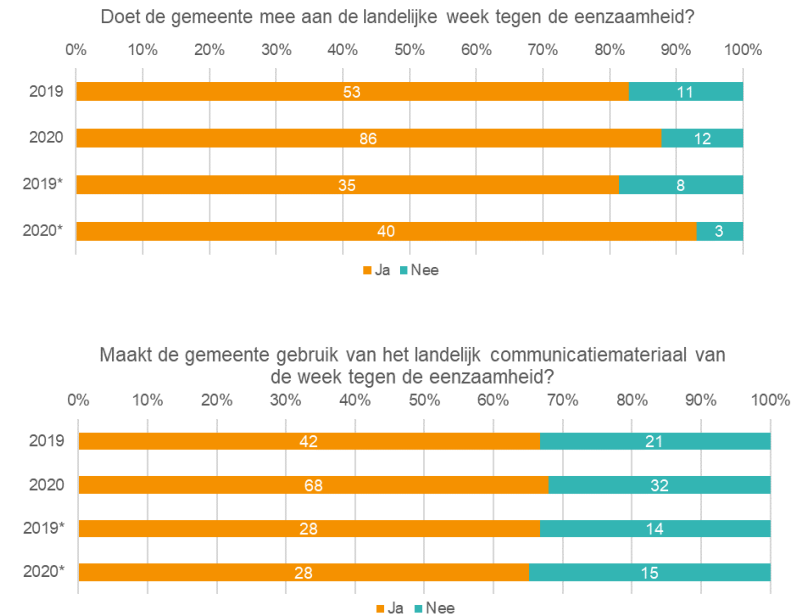
Bij 34 gemeenten is het netwerk (zeer) actief, terwijl 26 gemeenten aangeven dat er (nog) geen lokale coalitie is. Het is opvallend dat het netwerk bij een deel (39%) van de gemeente opgestart is, maar nog gestalte moet krijgen. We zien daarnaast dat er veel verschillende organisaties en partijen worden betrokken in de coalities, maar dat tegelijkertijd bij de helft van de coalities ondernemers (een belangrijke coalitiepartner) nog niet is aangesloten. Wat betreft de actieve partijen binnen het netwerk zien we dat dit voornamelijk zogenaamde zelforganisaties (welzijnsorganisaties, cliëntorganisaties en ouderenbonden) zijn.

Op de volgende pagina's zijn de resultaten gedetailleerd weergegeven, geclusterd per actielijn en pijler.

4.3 Actielijn 1: Signaleren en bespreekbaar maken

Activiteiten aanvullend aan de landelijke campagne

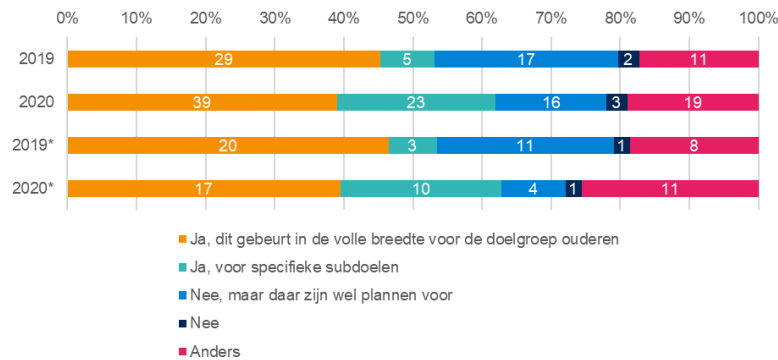
86 van de 98 gemeenten (88%) neemt deel aan de landelijke week tegen eenzaamheid. We zien hier een stijging ten opzichte van de vorige meting in 2019, toen 53 van gemeenten hieraan deelnamen (82%). Net als vorig jaar maken de meeste gemeenten (68 van 100) daarbij gebruik van landelijk communicatiemateriaal. Een groot deel van de gemeenten organiseert activiteiten die gericht zijn op de bewustwording van eenzaamheid onder ouderen of is op een andere manier actief met het thema, aanvullend aan de landelijke campagne. In 2020 geven 39 gemeenten (39%) aan dat dit voor de volledige doelgroep ouderen gebeurt, 23 gemeenten zet het in voor specifieke subdoelen. Van de respondenten die aangeeft dit op een andere manier te doen, geeft het grootste deel aan dat het thema eenzaamheid breder wordt benaderd dan alleen voor de doelgroep ouderen. 16% heeft plannen om activiteiten te gaan organiseren, een klein aantal gemeenten heeft geen aanvullende activiteiten. Binnen de subgroep van gemeenten die beide jaren heeft deelgenomen aan de benchmark² is een lichte stijging te zien in de deelname aan de landelijke week tegen eenzaamheid (35 in 2019 en 40 in 2020). Het merendeel van de gemeenten maakt daarbij gebruik van het landelijke communicatiemateriaal voor de week tegen eenzaamheid.



Daarnaast geeft het merendeel van de gemeenten aan dat ze aanvullend op de landelijke publiekscampagne bezig zijn met een eigen campagne. Vergeleken met 2019 is er een toename zichtbaar in het aantal gemeenten dat (aanvullend aan de landelijke campagne) activiteiten organiseert: toen ging het om 52% van de gemeenten, in 2020 om 61% (zie het figuur op de volgende pagina).

² In de figuur is deze subgroep aangeduid met een * (sterretje) bij het betreffende jaartal.

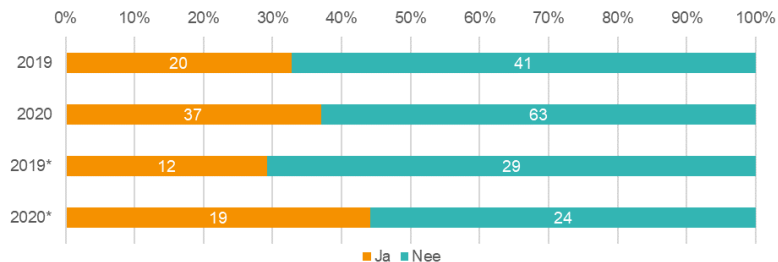
Worden er aanvullend aan de landelijke campagne activiteiten georganiseerd in de gemeente, gericht op bewustwording van het probleem eenzaamheid onder ouderen?



Toegankelijkheid en signaleringsnetwerk

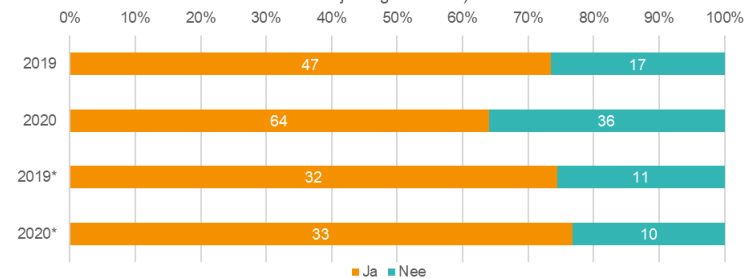
Een relatief groot deel van de gemeenten geeft aan geen digitaal of telefonisch signaalpunt voor eenzaamheid te hebben in de gemeente (63 van de 100), 37 van de gemeenten heeft aangegeven dat dit wel ingericht is. Dit aandeel is licht gestegen ten opzichte van vorig jaar (37% versus 33%). Deze stijging is nog beter zichtbaar voor de groep gemeenten die beide jaren deelnam aan de benchmark (29% in 2019 en 43% in 2020).

Er is een digitaal/telefonisch signaalpunt voor eenzaamheid in de gemeente, voor iedereen toegankelijk

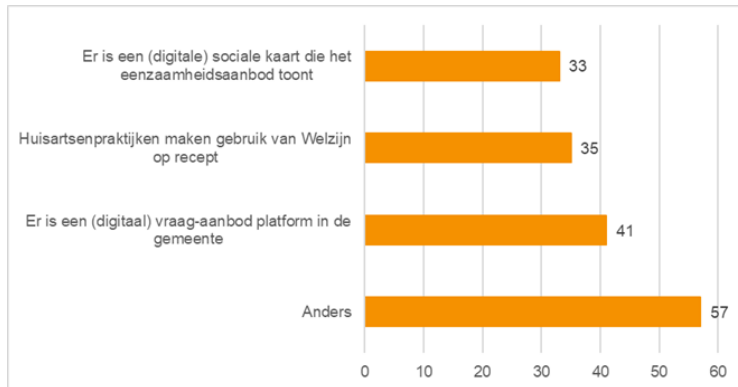


Ten opzichte van 2019 geven minder gemeenten aan dat ze werken met een (al dan niet digitaal) signaleringsnetwerk met betrokken organisaties gericht op eenzaamheid: waar dat in 2019 nog 73% van de gemeenten betrof, gaat het nu om 64% van de gemeenten. Dit is voor een groot deel te verklaren door het hoge aantal gemeenten (50) dat pas sinds dit jaar is aangesloten bij het actieprogramma. Bij de groep gemeenten die beide jaren deelnam aan de benchmark zien we een hele lichte stijging van het aantal gemeenten dat een signaleringsnetwerk gericht op eenzaamheid heeft (33 in 2020 en 32 in 2019).

Er is een (al dan niet digitaal) signaleringsnetwerk (mede) gericht op eenzaamheid met betrokken organisaties (bijvoorbeeld wijkteam, welzijnsorganisaties)



Mensen kunnen op verschillende wijzen ondersteuning krijgen bij signalen van eenzaamheid. Respondenten hebben vooral aangegeven dat er verschillende partijen en punten zijn waar mensen een signaal kunnen afgeven. Soms zijn er ook meerdere opties in een gemeente (categorie 'anders'). Bijvoorbeeld wijkteam/sociaal team/zorgteam, welzijnsorganisaties of meldpunten/loketten. Verder is er bij 41 een (digitale) sociale kaart beschikbaar die het eenzaamheidsaanbod toont. Iets minder gemeenten geven aan dat huisartsenpraktijken gebruikmaken van Welzijn op Recept en dat er een (digitaal) vraag-aanbod platform is in de gemeente.

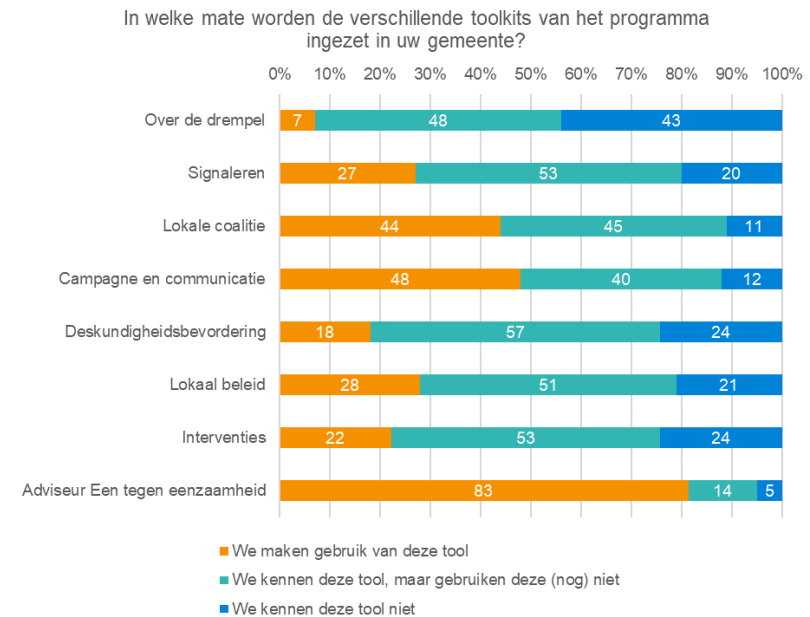


Wijze waarop mensen ondersteuning kunnen krijgen bij signalen van eenzaamheid

4.4 Actielijn 2: Doorbreken en duurzaam aanpakken

Gebruik van tools van het programma 'Een tegen eenzaamheid'

Nog niet alle gemeenten zijn op de hoogte van alle tools die het programma 'Eén tegen eenzaamheid' beschikbaar heeft gesteld. Bijna alle gemeenten kennen de 'adviseurs' en maken daar ook gebruik van. Relatief veel gemeenten kennen de handreiking en het cursusmateriaal wel, maar maken er geen gebruik van. Vooral de toolkit 'Over de drempel' (voorheen 'huisbezoeken') is bij relatief veel gemeenten (43 van de gemeenten die hebben gereageerd) niet bekend of wordt niet gebruikt. Deze toolkit geeft gemeenten onder andere handvatten voor het organiseren van huisbezoeken. Dit kan ook een goed signaal zijn: er zijn immers veel gemeenten die al huisbezoeken plegen (zie paragraaf 4.7) waardoor ondersteuning op dit vlak minder nodig is. Tegelijk maken relatief veel gemeenten (48) gebruik van de toolkit campagne en communicatie en van de toolkit lokale coalitie. We merken op dat de toolkit afgelopen jaar is geüpdatet. Het is daarom mogelijk dat een deel van de respondenten de huidige tools (nog) niet kennen onder de nieuwe vorm en naam.



4.5 Pijler 1: Bestuurlijk commitment

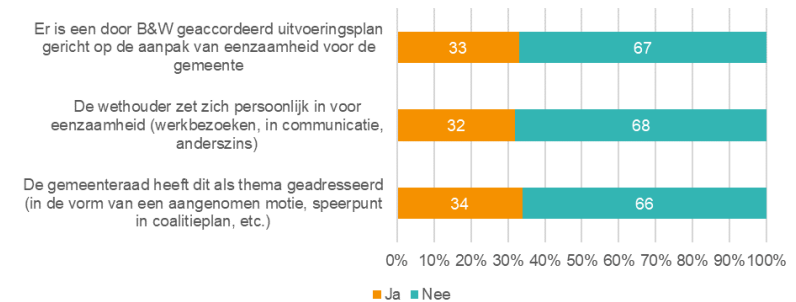
Bestuurlijk commitment

De wijze waarop het bestuurlijk commitment is georganiseerd, is redelijk gelijk verdeeld over de drie categorieën. Van de 100 gemeenten die deze vraag hebben beantwoord, heeft binnen 34 gemeenten de gemeenteraad het als thema geadresseerd in bijvoorbeeld de vorm van een aangenomen motie of speerpunt in coalitieplan; bij 33 gemeenten is er een door B en W geaccordeerd uitvoeringsplan gericht op de aanpak van eenzaamheid in de gemeente; bij 32 gemeenten zet de wethouder zich persoonlijk in. Dat is minder dan in 2019, toen een relatief groter deel van de gemeenten aangaf dat de wethouder zich persoonlijk inzet voor de aanpak. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de aanpak meer duurzaam geborgd is bij een aantal gemeenten, waardoor persoonlijke inzet van de wethouder niet langer noodzakelijk is. Ook de coronacrisis kan een reden zijn waarom het voor een wethouder lastiger is om zich persoonlijk in te zetten voor de aanpak: vanwege andere prioriteiten en de maatregelen die fysieke bezoeken onmogelijk maakt.

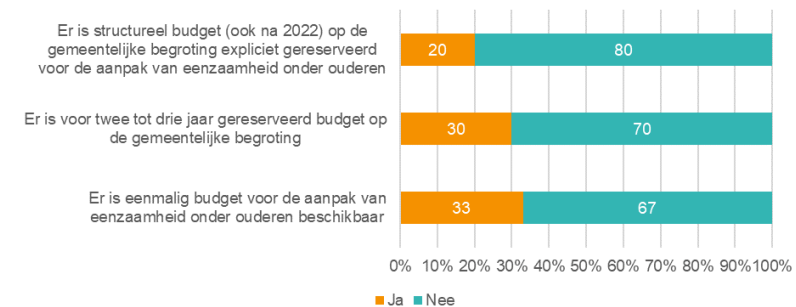
Gemeenten hebben ook aangegeven hoe de huidige budgettaire status is voor de pijler 'bestuurlijk commitment'. Bij 20 gemeenten is structureel budget vrijgemaakt. Bij 35 gemeenten is eenmalig budget vrijgemaakt of is er op kortere termijn (twee tot drie jaar) budget gereserveerd op de gemeentelijke begroting (30). Als we deze drie categorieën bij elkaar optellen, dan hebben 85 van de 100 gemeenten budget vrijgemaakt voor de aanpak, variërend van eenmalig tot structureel.

In de vorige meting van deze benchmark (2019) gaven veel gemeenten aan dat de wethouder zich persoonlijk inzet voor dit thema (49 van de 63) gemeenten. Ook gaf toen een ruime meerderheid aan dat de gemeenteraad eenzaamheid als thema heeft geadresseerd (46 van de 63 gemeenten). Een verschil met dit jaar is dat beide vragen over bestuurlijk commitment destijds geïntegreerd waren in één vraag.

Beleidsmatig bestuurlijk commitment



Budgettair bestuurlijk commitment

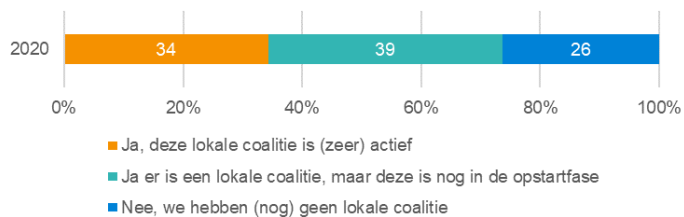


4.6 Pijler 2: Sterk netwerk

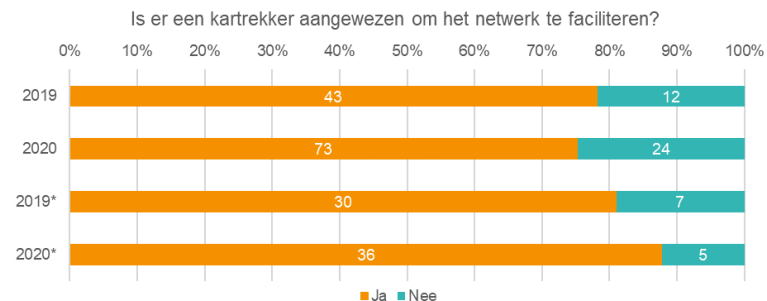
Een sterk netwerk

Bij 73 van de 99 gemeenten (74%) is een lokale coalitie opgezet. Iets minder dan de helft hiervan is al (zeer) actief, de andere gemeenten (39) zijn nog in de opstartfase. 27% van de gemeenten geeft aan nog geen lokale coalitie te hebben. In vergelijking met 2019 zijn er aanzienlijk meer gemeenten die een lokale coalitie hebben opgezet of aan het opstarten zijn.

Is er een lokale coalitie opgezet in de gemeente voor de aanpak van eenzaamheid, en zo ja, in welk ontwikkelstadium bevindt deze coalitie zich?

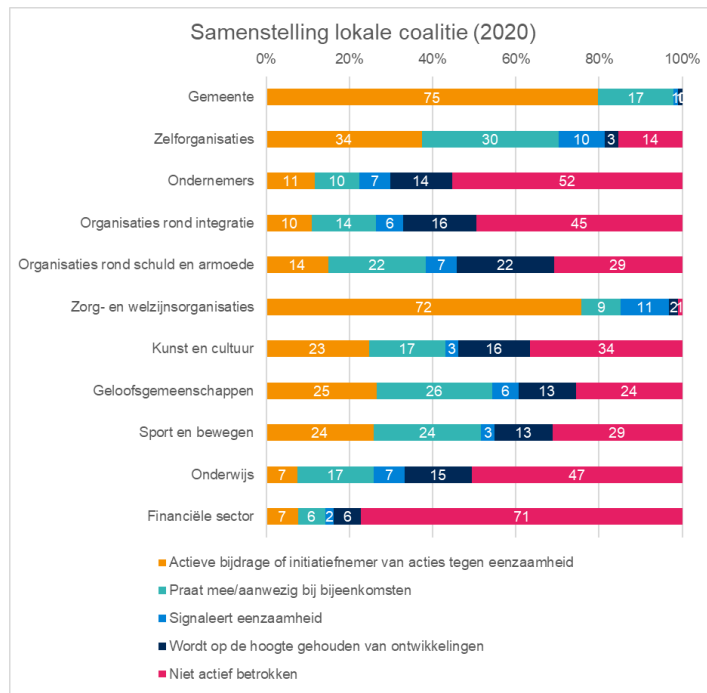


73 van de 97 gemeenten (75%) geven aan dat er een kartrekker is aangewezen om het netwerk te faciliteren. Er zijn meer coalities bijgekomen ten opzichte van 2019 en ook meer coalities zonder kartrekker. Binnen de subgroep die aan beide benchmarks heeft deelgenomen geven 36 gemeenten aan dit jaar een kartrekker van het netwerk te hebben, vorig jaar waren dat 30 gemeenten.



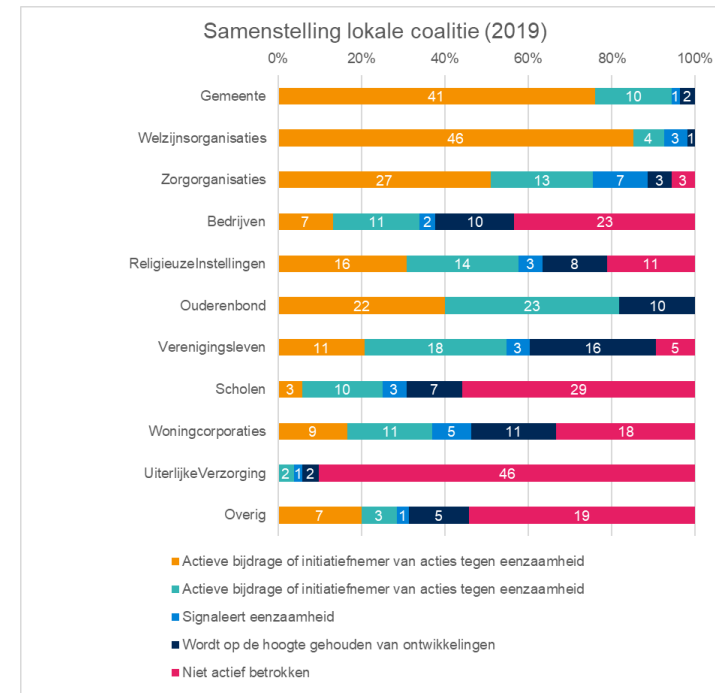
Welke partijen dragen op welke manier bij aan het netwerk?

We zien dat de coalities in belangrijke mate getrokken worden door gemeenten, ook is het aandeel coalities dat getrokken wordt door zorg- en welzijnsorganisaties hoog. Dit lijken logische partijen om de coalitie te trekken. Daarnaast zijn er veel partijen die actief bijdragen of initiatiefnemer zijn van acties tegen eenzaamheid. Voorbeelden hier van zijn zelforganisaties (bijvoorbeeld cliëntorganisaties), kunst- en cultuurinstellingen en sportorganisaties. Aan de andere kant geven gemeenten aan dat veel relevante partijen (nog) geen actieve rol hebben binnen het netwerk en ook niet op de hoogte worden gehouden. Hier springen de financiële sector (bijvoorbeeld banken) en ondernemers (bedrijven) uit met respectievelijk 72 en 52 respondenten



4.7

die aangeven dat binnen hun gemeenten deze partijen geen actieve rol bekleden. Bij de vraag over de samenstelling van de lokale coalitie zijn in 2019 andere categorieën van partijen opgenomen, waardoor een een-op-een vergelijking niet mogelijk is. Toch kunnen we uit dit beeld wel opmaken dat de betrokkenheid van de verschillende netwerkpartijen ongeveer gelijk is gebleven, bijvoorbeeld wanneer we kijken naar de betrokkenheid van bedrijven (in 2020 ondernemers). In 2020 valt op dat Zorg- en welzijnsorganisaties vaak een actieve bijdrage leveren of initiatiefnemer zijn. Van deze groep (in 72 gemeenten hebben deze partijen deze rol) zijn zij in 23 gevallen ook de kartrekker. Voor gemeenten geldt dat van de 75 gemeenten die een actieve bijdrage leveren of initiatiefnemer zijn van acties tegen eenzaamheid, er 40 kartrekker zijn.

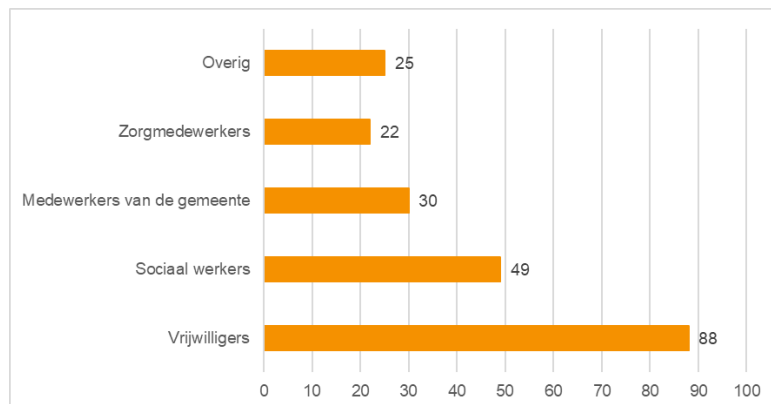


4.7 Pijler 3: Betrokkenheid eenzamen

Actief opzoeken

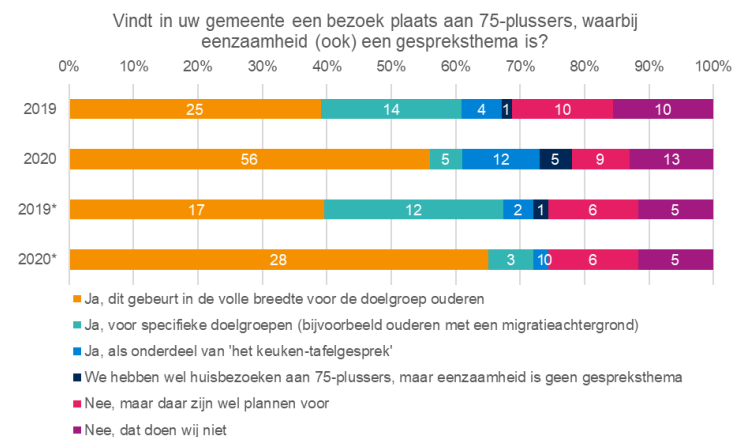
73 van de 100 gemeenten (73%) geeft aan dat er bezoek aan ouderen plaatsvindt. Nagenoeg al deze gemeenten geven aan dat eenzaamheid bij deze bezoeken ook een gespreksonderwerp is. Voor deze gemeenten geldt dat de grote meerderheid (56) bezoek aan ouderen uitvoert in de volle breedte van de doelgroep, bij een aantal gemeenten (5) gebeurt dit enkel bij specifieke doelgroepen. Bij een klein deel maakt het gespreksonderwerp 'eenzaamheid' onderdeel uit van het 'keukentafelgesprek' (12).

Huisbezoeken worden vooral uitgevoerd door vrijwilligers (bij 88 van de 100 gemeenten). In mindere mate voeren ook sociaal werkers, medewerkers van de gemeente, zorgmedewerkers of overige functionarissen deze huisbezoeken uit.



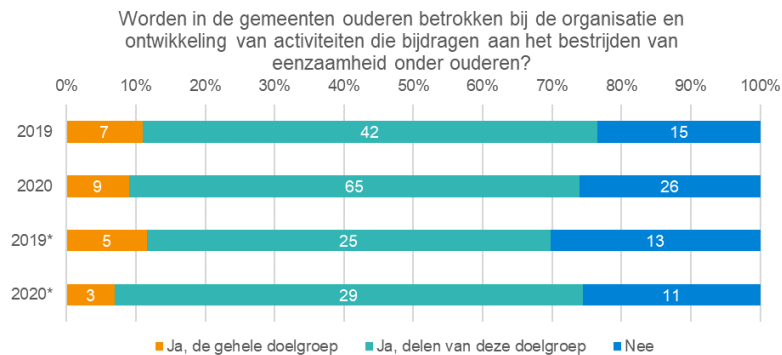
Uitvoerders van huisbezoeken

In vergelijking met 2019 geven relatief meer gemeenten aan op bezoek te gaan bij ouderen. Dit jaar vindt bij 78% van de deelnemende gemeenten een huisbezoek plaats. In het bijzonder valt op dat het bezoek aan 75-plussers in de volle breedte voor de doelgroep ouderen sterk is toegenomen. Slechts een klein deel (13 van de 100 gemeenten) geeft aan dat er geen huisbezoeken plaatsvinden aan 75-plussers. In de subgroep gemeenten die aan beide benchmarks heeft deelgenomen, zien we ook een duidelijke stijging van het aantal gemeenten dat huisbezoeken pleegt in de volle breedte van de doelgroep ouderen. Dit jaar geeft 64% van deze groep aan dat te doen, tegenover 39,5% vorig jaar (in de figuur zijn deze aantallen aangeduid met een * bij het betreffende jaar).

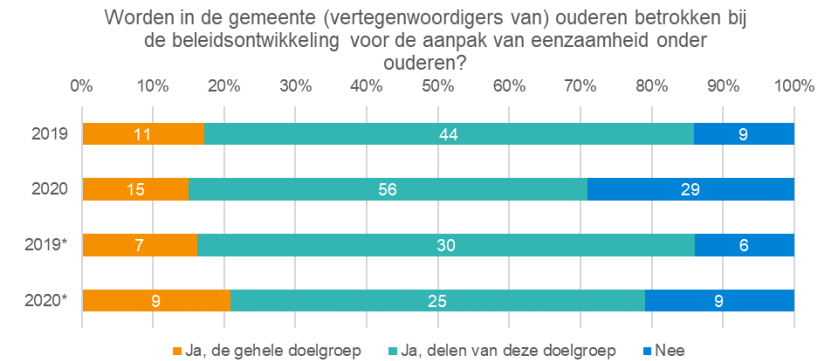


Betrokken bij organisatie en ontwikkeling van activiteiten en bij beleid

Ongeveer driekwart van de gemeenten betreft (delen van) de doelgroep ouderen bij de organisatie en ontwikkeling van activiteiten. Het gaat met name om het betrekken van gedeelten van de doelgroep (65). Ongeveer eenzelfde deel, 71%, betreft (delen van) de doelgroep ook bij de ontwikkeling van beleid gericht op de aanpak van eenzaamheid onder ouderen. Iets meer van deze gemeenten geven hierbij aan de gehele doelgroep te betrekken (15 van de 71 gemeenten die aangeeft ouderen te betrekken bij beleidsontwikkeling).



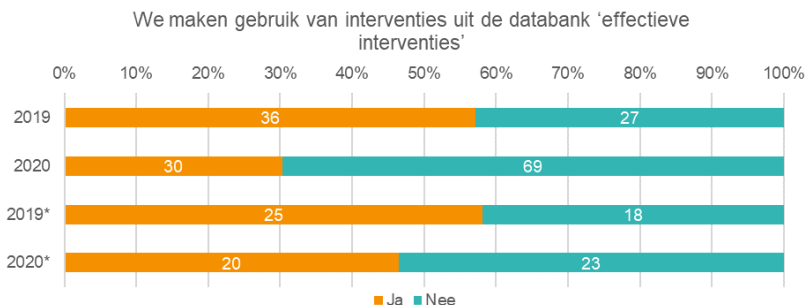
Relatief gezien is het aandeel gemeenten dat ouderen betreft bij de organisatie en ontwikkeling van activiteiten ongeveer gelijk gebleven. Wat betreft de betrokkenheid bij beleidsontwikkeling is een afname zichtbaar in het percentage gemeenten dat de doelgroep betreft.



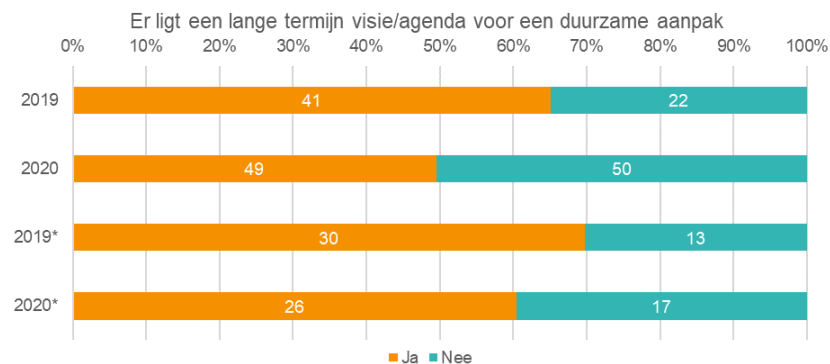
4.8 Pijler 4: Duurzame aanpak

Duurzaamheid van de aanpak van eenzaamheid

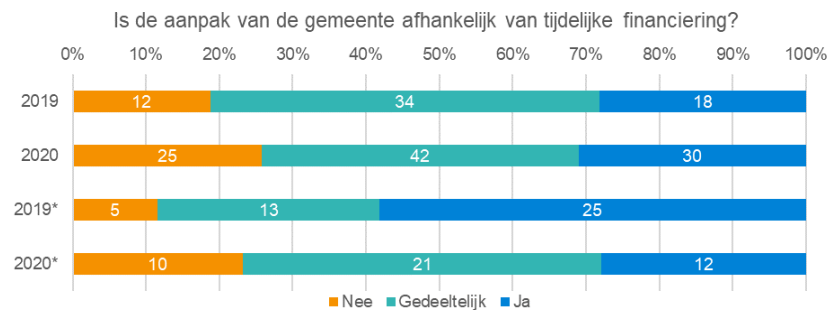
30% van de gemeenten maakt gebruik van de interventies uit de databank 'effectieve interventies'. Dit is een aanzienlijk minder aandeel dan het aantal gemeenten dat in 2019 aangaf hier gebruik van te maken, namelijk 56%. Dit is mogelijk te verklaren doordat gemeenten niet bekend zijn met het bestaan van deze databank. Ook in de subgroep gemeenten die aan beide benchmarks deelnamen is een daling te zien in het aantal gemeenten dat zegt gebruik te maken van deze databank.



De helft van de gemeenten heeft een langetermijnvisie voor een duurzame aanpak van eenzaamheid. Dit is minder ten opzichte van 2019, toen twee derde van de respondenten aangaf een langetermijnvisie/agenda te hebben. Ook hier is een daling in de subgroep gemeenten die aan beide benchmarks deelnamen.

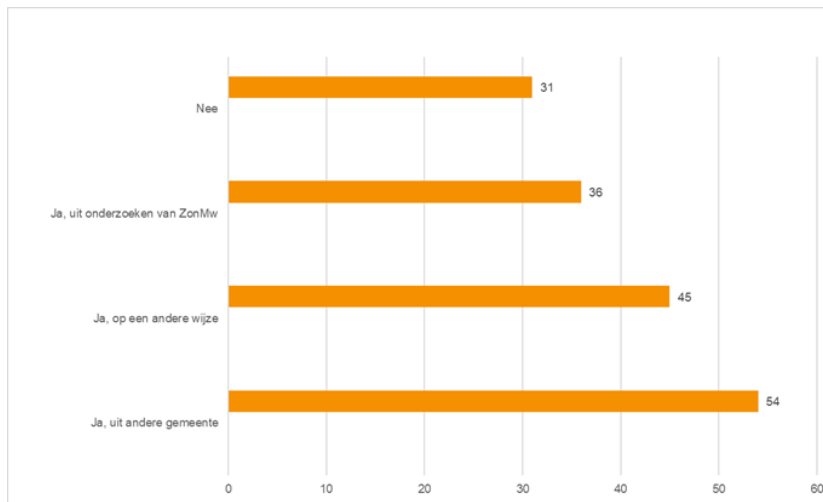


69% van de gemeenten is (deels) afhankelijk van tijdelijke financiering. Dit zegt iets over de duurzaamheid van deze aanpak. Het merendeel (42) is gedeeltelijk afhankelijk van deze financiering, een kleiner deel (25) volledig. In vergelijking met een jaar eerder is een afname te zien in het aandeel gemeenten wat (gedeeltelijk) afhankelijk is van tijdelijke financiering. Onderstaande antwoorden stroken ook met de eerdere vraag over budgettair bestuurlijk commitment, waaruit bleek dat ongeveer twee derde van de gemeente een eenmalige financiering heeft of een financiering voor de duur van twee of drie jaar. Van de subgroep gemeenten die aan beide benchmarks deelnemen is een sterke afname te zien van het aantal gemeenten dat afhankelijk blijkt te zijn van tijdelijke financiering. Vorig jaar gaven van deze groep 25 gemeenten dit aan, dit jaar slechts 12.



Respondenten konden aangeven of en op welke wijze de gemeente gebruikmaakt van best practices op het gebied van eenzaamheid. Hierbij waren meerdere antwoorden mogelijk. 27 gemeenten geven aan helemaal geen gebruik te maken van best practices. Andere respondenten geven aan dat best practices worden gehaald naar voorbeeld van een andere gemeente (43) of maken op een andere wijze gebruik van best practices (36). Tot slot geeft een kleiner aantal aan ook gebruik te maken van onderzoeken van ZonMw (18).

In vergelijking met 2019 is er een aanzienlijk groter aandeel van gemeenten dat aangeeft geen lerende praktijk te hebben. In 2019 ging het om 13% (8 van de 63 respondenten) en in 2020 gaat het om 42 gemeenten (van de 100).



De wijze waarop de gemeente investeert in een lerende praktijk

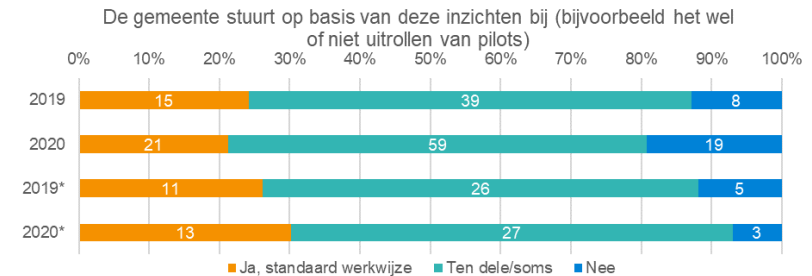
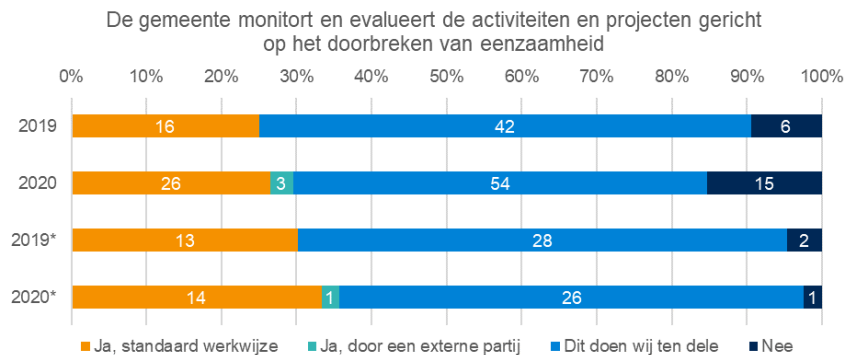
Net als vorig jaar is bij het grootste gedeelte van de gemeenten sprake van een lerende praktijk, waarop verschillende wijzen vorm aan wordt gegeven. 42 gemeenten geven aan nog geen lerende praktijk te hebben. Gemeenten die wel een lerende praktijk hebben geven in de meeste gevallen (54) aan dat ze dit doen door regelmatig met partijen bij elkaar komen om acties en interventies te evalueren en te verbeteren. Daarnaast wordt ook gebruikgemaakt van ervaringen van ouderen (19) om hiervan te leren en wordt praktijkgericht onderzoek uitgevoerd (12).

4.9 Pijler 5: Monitoring en evaluatie

Monitoring en evaluatie (intern)

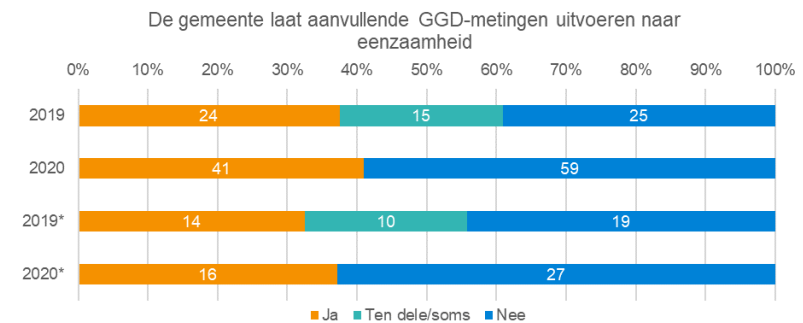
Veruit de meeste gemeenten die hebben gereageerd op deze vraag geven aan projecten en activiteiten (ten dele) te monitoren en evalueren. Nagenoeg alle gemeenten monitoren en evalueren (83 van de 98) hun aanpak; de manier waarop zij dit aanpakken verschilt wel. 82 van de 101 gemeenten geeft aan de inzichten uit monitoring en evaluatie te gebruiken om, al dan niet ten dele, bij te sturen in de aanpak.

In vergelijking met 2019 zijn er relatief iets minder gemeenten die monitoren en evalueren. Voor de groep gemeenten die beide jaren deelnam aan de benchmark zien we dat het aantal gemeenten dat monitort en evalueert ongeveer gelijk is gebleven.



Monitoring en evaluatie (extern)

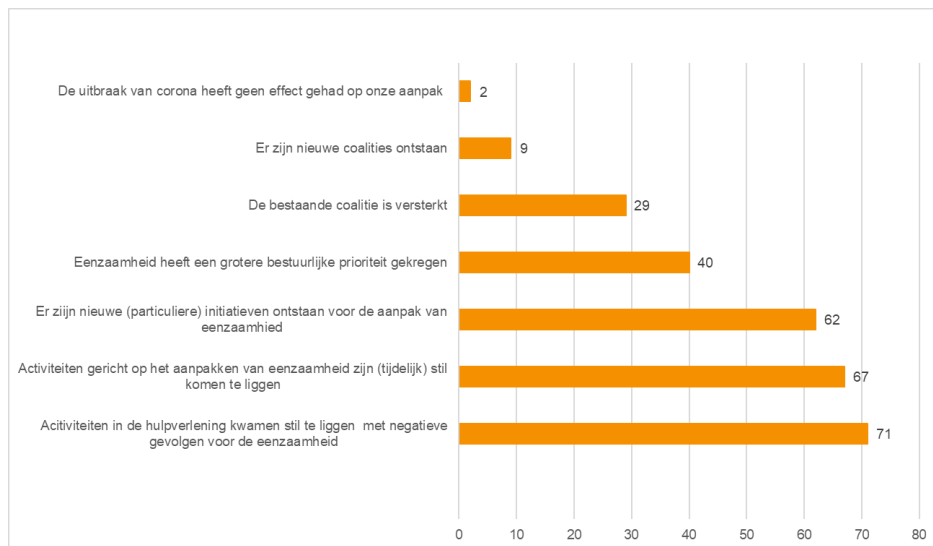
Iets minder dan de helft van de gemeenten (41 van de 100) geeft aan aanvullende GGD-metingen naar eenzaamheid uit te voeren. In vergelijking met 2019 valt op dat een groter aandeel van de gemeenten aangeeft dit niet te doen.



4.10 Effect corona

Dit jaar is in de vragenlijst uitgevraagd op welke wijze corona effect heeft op de aanpak van eenzaamheid in de gemeente. Hier waren meerdere antwoorden mogelijk. Een groot aantal respondenten geeft aan dat de uitbraak van corona negatieve gevolgen heeft gehad, bijvoorbeeld doordat activiteiten in de hulpverlening stil zijn komen te liggen (71) met vervolgens negatieve gevolgen voor de eenzaamheid. Ook geven veel respondenten aan dat activiteiten gericht op het aanpakken van eenzaamheid (tijdelijk) stil zijn komen te liggen (67).

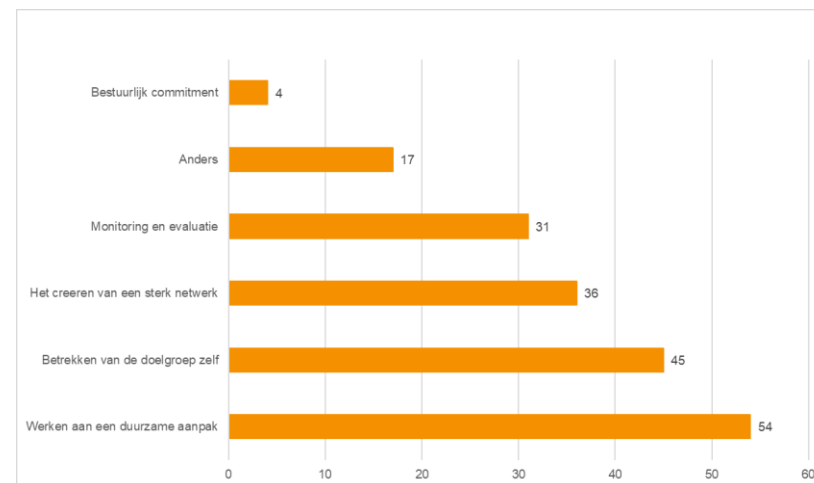
Aan de andere kant geven gemeenten ook aan dat de uitbraak van corona er juist voor heeft gezorgd dat er meer aandacht is voor eenzaamheid. Er zijn nieuwe initiatieven ontstaan (100), het thema heeft een grotere bestuurlijke prioriteit gekregen (69). Wat betreft de lokale coalities zijn bestaande lokale coalities versterkt (51) of zijn



De impact van corona op de aanpak tegen eenzaamheid.

er zelfs nieuwe coalities ontstaan (19). Een enkele respondent (2) geeft aan dat de uitbraak van corona geen effect heeft gehad op de aanpak van eenzaamheid.

4.11 Uitdagingen en ondersteuningsbehoeften



De grootste uitdagingen in de aanpak tegen eenzaamheid

Net als in 2019 geven de meeste gemeenten aan dat het werken aan een duurzame aanpak het uitdagendst voor hen is, gevolgd door het betrekken van de doelgroep zelf. Enkel het creëren van bestuurlijk commitment lijkt geen uitdaging voor aangesloten gemeenten.